

formation of the creative personality of a young researcher.] Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy. Ser. Pedahohichni nauky. Vyp. 10. S. 47-60. [in Ukrainian].

11. Stetsenko, I.B. (2016) Obhruntuvannia neobkhdnosti perekhodu vid STEM-osvity do STREAM-osvity v doshkilnomu vitsi. [Justification of the need to transition from STEM education to STREAM education in preschool age.] Kompiuter u shkoli ta simi. №8. p. 31-34. [in Ukrainian].

12. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020) Uriad ukhvalyv kontseptsiiu rozvytku STEM-osvity do 2027 roku : za stanom na 6 serpnia 2020 roku: proekt. URL: <http://surl.li/eipyn> (дата звернення 21.12.2022р.) [Ministry of Education and Science of Ukraine. The government adopted the concept of the development of STEM education until 2027: as of August 6, 2020: draft] [in Ukrainian].

13. Yakovenko, A.O. STEAM i navchalno-doslidnytski zavdannia dlia uchniv. Rozvytok intelektualnykh umin i tvorchykh zdibnostei uchniv ta studentiv u protsesi navchannia dystsyplin pryrodnycho-matematychnoho tsykladu [STEAM and educational and research tasks for students. Development of intellectual skills and creative abilities of pupils and students in the process of

learning the disciplines of the natural-mathematical cycle] «ITM*plus-2022 Forum molodykh doslidnykiv». Sumy : SumDPU imeni A.S.Makarenka [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЯКОВЕНКО Анастасія Олексіївна – аспірантка кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Наукові інтереси: навчально-дослідницька діяльність, навчально-дослідницькі вміння.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YAKOVENKO Anastasia Oleksiivna – graduate student of the Department of Automation and Computer-Integrated Technologies of Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University

Scientific interests: teaching and research activities, teaching and research skills.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2023 р.

УДК 378:351.74:343.1(043.3)

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-208-291-297

КОСТЮЧЕНКО Максим Анатолійович –

старший викладач кафедри фізичної підготовки, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3889-1307>
email: maks.kostiuchenko59@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Вирішення наукового завдання щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) зумовлене насамперед вимогами керівних документів, що регламентують зміст й особливості професійної підготовки фахівців пенітенціарного відомства. Міністерство юстиції України задекларувало оновлення кадрів, здатних досягати поставлених перед ДКВСУ цілей.

Спираючись на досвід функціонування пенітенціарних установ можна зазначити, що сильне лідерство сприяє створенню ефективних систем безпеки та безпечного середовища в установах виконання покарань, налагодженню гуманної атмосфери та позитивної культури відносин між персоналом і ув'язненими.

У статті охарактеризовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби.

Доведено, що для формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби необхідно впровадити такі педагогічні умови, як поглиблення уявлень про лідерську поведінку шляхом відбору змісту соціально-гуманітарних дисциплін та впровадження додаткового спеціального он-лайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби» і використання навчальних ситуаційних методів (ситуаційний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно розв'язувати проблеми професійної діяльності. Запропоновано також застосовувати інтерактивні технології для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, а також розкривати лідерський потенціал курсантів засобами дослідницької діяльності. Для системної організації роботи щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби запропоновано використовувати структурно-функціональну модель, що охоплює концептуальну, технологічну та оцінювальну частини.

Ключові слова: лідерство, лідерська компетентність, формування, професійна підготовка, зміст навчальних дисциплін, діалогічно-дискусійні технології, ситуаційний аналіз, навчально-дослідницькі завдання.

KOSTIUCHENKO Maksym –

senior teacher of the Department of physical Training of the Academy of the State Penitentiary Service of Ukraine
senior lieutenant of internal service
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3889-1307>
email: maks.kostiuchenko59@gmail.com

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF THE CRIMINAL EXECUTIVE SERVICE.

The solution of the scientific task of forming the leadership competence of future officers of the State Criminal Executive Service of Ukraine (hereinafter - SES of Ukraine) is primarily due to the requirements of the guiding documents regulating the content and features of professional training of penitentiary department specialists. The Ministry of Justice of Ukraine declared the renewal of personnel capable of achieving the goals set for the SPSU.

Based on the experience of the functioning of penitentiary institutions, it can be noted that strong leadership contributes to the creation of effective security systems and a safe environment in penitentiary institutions, the establishment of a humane atmosphere and a positive culture of relations between staff and prisoners.

The article describes the pedagogical conditions for the formation of leadership competence of future specialists of the penal service.

It is proved that in order to form the leadership competence of future specialists of the penal service, it is necessary to introduce such pedagogical conditions as deepening the understanding of leadership behavior by selecting the content of social and humanitarian disciplines and introducing an additional special online course "Leadership of the penal service officer" and the use of situational teaching methods (situational method, method of specific situations, case method) for the acquisition of skills and abilities by cadets to independently solve problems of professional development. It is also proposed to use interactive technologies for the formation of communicative leadership skills, as well as to reveal the leadership potential of cadets through research activities. For the systematic organization of work on the formation of leadership competence of future specialists of the penitentiary service, it is proposed to use a structural and functional model that covers the conceptual, technological and evaluation parts.

Keywords: leadership, leadership competence, formation, professional training, content of educational disciplines, dialogic and discussion technologies, situational analysis, educational and research tasks.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вирішення наукового завдання щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) зумовлене насамперед вимогами керівних документів, що регламентують зміст й особливості професійної підготовки фахівців пенітенціарного відомства. Міністерство юстиції України задекларувало оновлення кадрів, здатних досягати поставлених перед ДКВСУ цілей [1]. Для цього передбачено здійснити реформу мілітаризованого карального пенітенціарного відомства у сучасну, добре оснащену та ефективну систему, співробітники якої були б здатні забезпечувати належний баланс між попередженням злочинів, реабілітацією правопорушників, повагою до прав людини та верховенством права, здійснювати службову діяльність з позицій гуманізму, а також мали відповідні знання з пенітенціарного менеджменту, соціальної роботи, пенітенціарної психології, пенітенціарної педагогіки та лідерства.

Лідерство в кримінально-виконавчих установах є невід'ємним чинником ефективності їхньої діяльності. У Європейських пенітенціарних правилах зазначено, що лідерство має характеризувати кожен рівень пенітенціарної системи, зокрема виявлятися у ставленні персоналу пенітенціарних установ до засуджених та у ставленні керівництва установ до персоналу [2]. Узагальнення досвіду функціонування пенітенціарних установ засвідчує, що сильне лідерство сприяє створенню ефективних систем безпеки та безпечного середовища в установах виконання покарань, налагодженню гуманної атмосфери та позитивної культури відносин між персоналом і ув'язненими. Майбутні офіцери Державної кримінально-виконавчої служби мають розвивати свій лідерський потенціал та володіти

достатнім рівнем лідерської компетентності. Проте на практиці курсанти не виявляють свого лідерського потенціалу, що свідчить про необхідність розроблення наукового-обґрунтованої системи формування їхньої лідерської компетентності у процесі професійної підготовки.

Метою статті є огляд і характеристика педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика лідерства є важливим предметом наукових досліджень ще з епохи античності. У найдавніші часи історики, філософи, оратори розглядали окремі характеристики лідера, пізніше вчені розробили всеохопні теорії лідерства. На сьогодні можна виокремити декілька напрямів дослідження проблематики лідерства. У менеджменті та психології управління вчені Р. Танненбаум І. Вешлер та Ф. Масарик [3], та ін. розглядають лідерство як важливий ресурс підвищення ефективності діяльності підприємства, звертають увагу на постать керівника, специфіку управлінських методів і технологій. У психології (Л. Карамушка [4], С. Максименко [5], Л. Орбан-Лембрик [6]), вивчають переважно особистісні якості лідера, розглядаючи його як важливу складову системи міжособистісних відносин у групі, вияв відносин домінування й підпорядкування. Для педагогів (І. Горбач [8], О. Маковський [7], О. Романовський [8]) важливим аспектом є визначення шляхів і підходів формування лідерських якостей, розвитку лідерського потенціалу людини. Проте недостатньо вивченим на сьогодні залишається питання щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби у процесі їх професійної

підготовки, характеристика сутності цього поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби можна визначити як системне та цілеспрямоване управління освітньою діяльністю курсантів для набуття ними досвіду лідерської поведінки та розвитку їхнього лідерського потенціалу за оптимальних педагогічних умов.

Визначальним щодо формування лідерської компетентності має бути положення про необхідність розширення знань про лідерство, його значення у професійній діяльності, про роль лідерської поведінки для офіцера. На основі цих знань у майбутніх фахівців формується система відповідних поглядів і переконань щодо лідерства та необхідності формування лідерської компетентності. Свого часу ще Сократ (близько 470–399 рр. до н.е.), відомий давньогрецький філософ, звернув увагу на те, що лідерство ґрунтується за знаннях, які людина може застосувати у конкретній ситуації. Він доводив, що лідерами можуть бути лише ті, хто знає, що робити [9]. Цю думку підтримують і сучасні вчені. Зокрема Т. Чаморро-Премузик підкреслює, що «ефективного лідерства не буває без інтелектуального капіталу. Його ключові компоненти – спеціальні знання, досвід та розсудливість – не лише допомагають лідерам добре виконувати роботу, а й гарантують їм довіру підлеглих...» [10, с. 132]. О. Заруба зазначає, що «початок бойових дій на території України викликав необхідність глибокої трансформації змісту навчання у вищих військових навчальних закладах..., використання таких форм і видів навчання, які б сприяли напрацюванню лідерських якостей у курсантів» [11, с. 100]. Загалом дослідники одностайні, що для формування лідерської компетентності першочерговим кроком має бути розширення знань про лідерство, його значення у професійній діяльності, про роль лідерської поведінки для офіцера. На основі цих знань у майбутніх фахівців формується система відповідних поглядів і переконань щодо лідерства та необхідності формування лідерської компетентності.

Великі можливості для розширення і поглиблення знань про лідерство мають навчальні дисципліни. Зокрема сутність та значення лідерства в історичному аспекті можна з'ясувати під час вивчення навчальної дисципліни «Історія України». Своєю чергою про значення лідерства у діяльності кримінально-виконавчої служби курсанти можуть дізнатися, вивчаючи такі навчальні дисципліни, як «Пенітенціарна психологія» та «Пенітенціарна педагогіка». Окрім цього, сьогодні доцільно використати також можливості он-лайн освіти, зокрема розробити он-лайн курс, що стосувався би питань лідерства та формування лідерської компетентності фахівців

кримінально-виконавчої служби. Он-лайн курс допоміг би розшири обізнаність курсантів про засоби формального і неформального лідерства у діяльності офіцера кримінально-виконавчої служби, налагодження лідерської комунікації, ґрунтовніше ознайомити їх питаннями щодо цілей, засобів, способів та результатів діяльності лідера, формувати у них уміння визначатися зі стилем управління підлеглими, налагоджувати необхідні відносини. Отже, першою умовою формування у майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби лідерської компетентності має бути поглиблення уявлень про лідерську поведінку шляхом відбору змісту навчальних дисциплін та впровадження додаткового спеціального он-лайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби».

Щодо наступної педагогічної умови слід вказати на потенціал навчальних ситуативних методів щодо навчання курсантів приймати управлінські рішення. Про важливість цього свідчить низка керівних документів, що стосуються професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони України. Зокрема у Доктрині військового лідерства у Збройних силах України визначено, що «базовими компетентностями військового лідерства є такі: аналізувати і синтезувати..., досягати цілей і успішних результатів військової діяльності на основі володіння способами, методиками і технологіями з оптимальним використанням наданих для цього ресурсів» [12, с. 14].

У цьому контексті важливими є слова С. Мак-Клатчі про відмінність між керівництвом і лідерством. Дослідник вважає, що «керування – це підтримання справ на тому рівні, на якому вони перебувають зараз... Якщо керування – це підтримка, то лідерство – це вдосконалення, розвиток поточного стану речей і перетворення його на кращий» [13, с. 30]. Цю думку підтримує також Р. Гандапас. Учений зазначає, що «харизматична особистість неможлива без здатності діяти, ухвалювати рішення. Без повноважень і ресурсів, без впливу на інших, без уміння задіяти їх у своїх інтересах» [14, с. 194].

Саме методи ситуаційного аналізу мають великі можливості для набуття курсантами вмінь і навичок розв'язувати проблемні професійні ситуації. Вони допомагають створити належне діяльнісне середовище, за якого курсанти повинні проявити ініціативність, самостійність, уміння відстоювати свою думку. Світова практика професійного навчання засвідчує, що метод ситуативного навчання визнано одним з найкращих для підготовки лідерів [20, с. 11].

Сьогодні методика аналізу проведених дій є першим і головним стандартом армій країн НАТО. «Це універсальний комунікаційний спосіб професійного обговорення результатів виконання певного завдання або завдань за певний період часу (день, тиждень, місяць)» [20, с. 11]. За

українських реалій у педагогіці зазначену методику зараховують до методів ситуаційного аналізу (О. Сидоренко і В. Чуба), або технологій аналізу ситуацій (Н. Волкова). Зокрема вчені О. Сидоренко і В. Чуба вважають, що метод ситуаційного аналізу допомагає розвивати такі лідерські якості, як здатність приймати рішення, самостійність та ініціативність, готовність до змін і гнучкість, завзятість та цілеспрямованість, конструктивність [16, с. 60]. На думку Н. Волкової, використання методу аналізу конкретних ситуацій допомагає розвивати аналітичне мислення, практичні навички роботи з інформацією; формувати комунікативну компетентність, уміння вибирати оптимальні варіанти ефективної взаємодії; руйнувати стереотипи мислення, позбуватися «рудиментів» авторитарного досвіду [17, с. 62–63].

Н. Волкова серед методів ситуаційного аналізу виокремлює метод традиційного аналізу конкретних ситуацій, метод ситуаційної вправи (завдання) та метод ситуаційного навчання [17, с. 62–67]. Зокрема, на думку вченої, метод ситуаційної вправи чи завдання (опис реальної ситуації, яка мала місце на практиці) допомагає краще засвоювати знання та набувати професійних навичок і вмінь на основі діяльності в умовах, наближених до повсякденної практики, формувати навички вирішення проблем і прийняття зважених рішень [17, с. 65].

Свою чергою метод ситуаційного навчання охоплює кейс-стаді (case-study), метод кейсів, метод інциденту. Цей метод має важливе значення у випадках, коли не можна дати однозначної відповіді на поставлене питання. Він допомагає змістити акцент у навчанні з оволодіння готовими знаннями на їх вироблення під час обговорення проблем. Саме тому він є досить ефективним в аспекті набуття як нових знань, так і навичок професійної діяльності [17, с. 67].

О. Сидоренко і В. Чуба вважають, що типовий кейс (анг. case – портфель, футляр) – це «розповідь про реальну управлінську проблему чи ситуацію, що може виникнути у керівника, ... і, як правило, вимагає прийняття управлінського рішення [16, с. 35–36]. «Кейс, що вимагає прийняття управлінського рішення, відтворює ситуацію, за якої керівник змушений прийняти конкретне обґрунтоване рішення, маючи чітко окреслені обставини. Обговорюючи такий кейс, викладач, як правило, має домогтися того, щоб студенти поставили себе на місце героя» [16, с. 131].

Зазначені завдання мають великий потенціал щодо формування у майбутніх офіцерів навичок оцінки ситуації, вироблення власного погляду на стан справ, загалом умінь приймати рішення. З урахуванням цього наступною педагогічною умовою формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби слід вважати використання навчальних ситуативних методів (ситуативних вправ, методу

аналізу конкретних ситуацій, методу кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно розв'язувати проблеми професійної діяльності.

Далі необхідно вказати на важливість формування у майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби комунікативних лідерських умінь та навичок. На значення комунікативних умінь як важливого засобу управлінського впливу вказував ще Сократ: «Хіба мистецтво красномовства не є якимось умінням впливати на людські душі за допомогою промов не тільки в судах або на інших громадських зібраннях, але й у приватному житті? Воно одне й те ж, чи йдеться про справи великої ваги, чи мало важливі» [9, с. 317].

Сучасні дослідники також одностайні щодо важливості комунікативних умінь для лідера. До прикладу, П. Друкер звертає увагу на важливість налагодження необхідних каналів комунікації в організації: «Керівники в організаціях мають добрі стосунки з людьми не тому, що в них «талант до спілкування». Вони мають добрі стосунки з людьми, бо сфокусовані на тому, щоб зробити внесок у спільну справу через свою роботу і взаємини з іншими. У результаті їхні стосунки з людьми стають продуктивними» [18, с. 121]. Р. Гандапас також підкреслює, що важливою характеристикою лідера ораторські навички: «Комунікація – значна, якщо не основна частина життя кожного харизматика, до то ж найпередбачуваніша» [14, с. 221].

Цю ж думку можна простежити у Доктрині військового лідерства у Збройних силах України, де визначено, що сутність військового лідерства розкривається через вплив «на особовий склад шляхом чіткого формулювання мети, визначення способів її досягнення та застосування ефективних методів внутрішньої комунікації» [12, с. 11]. Значення внутрішніх комунікацій військового лідера особливо підкреслено й у Пораднику для офіцерів та сержантів. Зокрема у документі зазначено, що внутрішні комунікації військового лідера покликані насамперед належними чином мотивувати особовий склад. Ключовою є думка про те, що вдосконалити діяльність військової частини (підрозділу) можна лише через належне мотивування особового складу та комунікацію з ним» [20, с. 11].

Специфіка професійної діяльності офіцера кримінально-виконавчої служби також засвідчує, що офіцер як лідер повинен уміти налагоджувати комунікацію з колегами, вести їх за собою, переконувати словом. Важливе значення має також лідерська комунікація із засудженими та їхніми родинами. Досконале володіння словом є інструментом впливу і переконання, передумовою лідерського авторитету.

Для розвитку комунікативних навичок, на думку дослідників, важливого значення набувають діалогічно-дискусійні технології навчання. Діалог здійснюється за умови безпосереднього контакту

співрозмовників, кожен з яких почергово то слухає (сприймає), то говорить [17, с. 27]. Діалогічне навчання передбачає спільну комунікативну діяльність викладачів і курсантів, що допомагає досягти взаєморозуміння. Під час діалогічної взаємодії відбувається обмін думками, ідеями, судженнями, досягати узгодженості поглядів і дій. Діалогічні методи навчання допомагають розвивати організаторські, перцептивні, прогностичні лідерські вміння.

Наступна педагогічна умова стосується розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності. Важливість цієї умови зумовлена тим, що дослідницька робота дає великі можливості для прояву самостійності та ініціативи курсантів, для розвитку вміння приймати рішення та розв'язувати проблеми. На необхідності задіяння резервів дослідницької роботи свого часу вказували ще відомі педагоги минулого, зокрема Я.-А. Коменський [21], Дж. Дьюї [19], М. Монтессорі [22] та ін.

Дослідницька робота допомагає організувати процес навчання не через пасивне засвоєння знання, а як активний пошук самих курсантів. Особливо важливе значення вона має з огляду на розвиток у курсантів ініціативності, самостійності та відповідальності. Специфіка використання дослідницького методу у вищій освіті, як вважають В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахов, передбачає таку організацію пошукової, творчої діяльності курсантів, що спрямована на розв'язання нових для них проблем [23, с. 160–161]. Важливими етапами такої роботи є з'ясування проблеми, обґрунтування гіпотези щодо її вирішення, їх перевірка, пошук рішення й аналіз результатів. Для організації дослідницької роботи курсантів важливе значення мають спеціально розробляти відповідні завдання. У системі завдань має бути багато таких, що передбачали б конструювання та вирішення самими курсантами окремих ситуацій з професійної діяльності. Для розв'язання таких проблемних ситуацій курсанти повинні обмінюватися своїми думками і спостереженнями, співвідносити свої погляди й оцінки відповідно до професійних вимог з точкою зору інших курсантів, удосконалювати організаторські здібності, вміння керувати підлеглими.

Окремо слід вказати на відповідне керівництво дослідницькою роботою курсантів. Завдання викладача – надати їм свободу дій та одночасно мотивувати їх і підтримувати самостійний дослідницький творчий пошук. Це має бути експліцитне навчання, що забезпечує структуроване навчальне середовище і дає стимули до активної роботи під керівництвом викладача. Викладач має бути не суворим наглядачем, а ситуативним наставником, що пропонує до розгляду важливі проблемні завдання.

Більш виразно визначити про специфіку формування лідерської компетентності майбутніх

фахівців кримінально-виконавчої служби допомагає метод моделювання. Моделювання як метод [24, с. 35] передбачає створення відповідної моделі – схематично представленої і матеріально вираженої системи, яка адекватно відображає предмет дослідження, тобто формування лідерської компетентності у майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби у процесі їхньої професійної підготовки. Ця модель дозволяє більш системно організувати роботу щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби у процесі їх професійної підготовки.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Для формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби необхідно впровадити такі педагогічні умови: 1) поглиблення уявлень про лідерську поведінку шляхом відбору змісту соціально-гуманітарних дисциплін та впровадження додаткового спеціального он-лайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби»; 2) використання навчальних ситуативних методів (ситуативний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно розв'язувати проблеми професійної діяльності; 3) застосування інтерактивних технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок; 4) розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності. Для системної організації роботи щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби важливе значення має використання структурно-функціональної моделі, що охоплює концептуальну, технологічну та оцінювальну частини.

Перспективами подальших наукових досліджень є характеристика результатів педагогічного експерименту щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі їх професійної підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України. Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631/2012#Text> (дата звернення: 19.09.2022).
2. Європейські пенітенціарні правила. (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення 29.08.2022)
3. Tannenbaum R., Weschler I., Massarik F. Leadership and Organization. A Behavioural Science Approach. London: Routledge, 2015. 476 p.
4. Карамушка Л.М., Фелькель Т.Г. Лідерство в організації: аналіз основних підходів та важливість їх застосування в організаціях системи вищої освіти. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 52–60.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_2_12 (дата звернення: 17.11.2022).

5. Максименко С. Д. Лідерство як функція професійної психологічної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 7–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_24_3 (дата звернення: 17.11.2022).

6. Орбан-Лембрик Л. Психологія управління. Київ: Академія, 2010. 544 с.

7. Маковський О. К. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02/ Національна академія Прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького, 2002. 18 с.

8. Романовський О., Горбач І. Лідерський потенціал майбутніх фахівців державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 2. С. 73–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2019_2_9 (дата звернення: 17.11.2022).

9. Платон. Апологія Сократа. Діалоги / пер. з давньогрецьк. Й. Кобіва, Ю. Мушака. Харків: Фоліо, 2017. 409 с.

10. Чаморро-Премюзік Т. Чому так багато некомпетентних чоловіків стають лідерами (і як це змінити?) / пер. з англ. А. Цвіри. Харків: Віват, 2020. 224 с.

11. Заруба О. Г. Лідерство у вищих військових навчальних закладах: моделі та програми підготовки. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 3. С. 93–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_3_12 (дата звернення: 17.11.2022).

12. Доктрина військового лідерства у Збройних силах України. Київ: Головне управління доктрин та підготовки генерального штабу Збройних сил України спільно з Центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних сил України, 2020. 27 с. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf (дата звернення: 29.08.2022).

13. Мак-Клатчі С. Будь лідером: вирішуй, плануй, дій. Харків: Віват, 2020. 208 с.

14. Гандапас Р. Харизма лідера. Харків: Моноліт-Bizz, 2018. 296 с.

15. Внутрішні комунікації військового лідера. Порадник для офіцерів та сержантів. Київ: Центр морально-психологічного забезпечення Збройних сил України, 2020. 15 с.

16. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.

17. Волкова Н. В. Інтерактивні технології навчання у вищій школі. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

18. Друкер П. Ефективний керівник / пер з англ. Р. Машкової. Київ: вид. група КМ-БУКС, 2019. 288 с.

19. Дьюї Дж. Досвід і освіта: пер. с англ. Марія Василечко Львів: Кальварія, 2003. 84 с.

20. Внутрішні комунікації військового лідера. Порадник для офіцерів та сержантів. Київ: Центр морально-психологічного забезпечення Збройних сил України, 2020. 15 с.

21. Comenius John Amos. The Great Didactic. London: Forgotten Books, 2012. 478 p.

22. Montessori M. Education for a New World. London: Montessori-Pierson Publishing Company. Vol. 5. 69 p.

23. Педагогіка: навч. посіб. / В. М. Галуз'як, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. 3-тє вид., випр. і доповн. Вінниця: Держ. картогр. ф-ка, 2006. 400 с.

24. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / 3-є вид., стер. Київ: Академвидав, 2009. 560 с.

REFERENCES

1. Pro Kontsepsiuu derzhavnoi polityky u sferi reformuvannya Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 8 lystopada 2012 r. № 631/2012.[On the Concept of State Policy in the sphere of reforming the State Criminal and Executive Service of Ukraine. Presidential Decree of November 8, 2012 № 631/2012]

2. Ievropeiski penitentsiarni pravyla. (Rekomendatsiia № R (2006)2 Komitetu Ministriv derzhavuchasnyts). [European Penitentiary rules. (Recommendation No. R (2006)2 of the Committee of Ministers of the participating States)]

3. Tannenbaum, R., Weschler, I., Massarik, F. (2015) Leadership and Organization. A Behavioural Science Approach. London: Routledge. 476 r.

4. Karamushka, L.M., Felkel, T.H. (2013) Liderstvo v orhanizatsii: analiz osnovnykh pidkhdoviv ta vazhlyvyst yikh zastosuvannya v orhanizatsiiah systemy vyshchoi osvity. Problemy suchasnoi psykholohii [Leadership in the organization: Analysis of basic approaches and importance of their application in organizations of higher education system. Problems of modern psychology]. № 2. S. 52–60.

5. Maksymenko, S.D. (2014) Liderstvo yak funktsiia profesiinoi psykholohichnoi kompetentnosti osobystosti. Problemy suchasnoi psykholohii. [Leadership as a function of professional psychological competence of the individual. Problems of modern psychology].

6. Orban-Lembryk, L. (2010) Psykholohiia upravlinnia [Psychology of management] Kyiv: Akademiia, 544 s.

7. Makovskiy, O.K. (2002) Formuvannya liderskykh yakosti maibutnykh ofitseriv[Formation of leadership qualities of future officers]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 20.02.02/ Natsionalna akademiia Prykordonnykh viisk Ukrainy im. Bohdana Khmelnytskoho.

8. Romanovskiy, O., Horbach, I. (2019) Liderskyi potentsial maibutnykh fakhivtsiv derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy. [Leadership potential of future experts of the state criminal-executive service of Ukraine. Theory and practice of social systems management].

9. Platon (2017) Apolohiia Sokrata. Dialohy [Apologiia Socrates. Dialogs]. 409 s.

10. Chamorro-Premuzik, T. (2020) Chomu tak bahato nekompetentnykh cholovikiv staitu lideramy (i yak tse zminyty?) [Why so many incompetent men become leaders (and how to change it?)] Kharkiv: Vivat.

11. Zaruba, O.H. (2019) Liderstvo u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh: modeli ta prohramy pidhotovky. Informatsiina bezpeka liudyny, suspilstva, derzhavy. [Leadership in higher military educational institutions: Models and training programs. Information security of the person, society, state]. № 3. P. 93–103.

12. Doktryna viiskovoho liderstva u Zbroynykh sylakh Ukrainy. Kyiv: Holovne upravlinnia doktryn ta pidhotovky heneralnoho shtabu Zbroynykh syl Ukrainy spilno z Tsentrom operatyvnykh standartiv i metodyky pidhotovky Zbroynykh syl Ukrainy (2020) [Doctrine of military leadership in the Armed Forces of Ukraine. Kyiv:

The Main Department of doctrines and preparation of the general Staff of the Armed Forces of Ukraine together with the Center of Operational standards and Methodology of preparation of the Armed Forces of Ukraine].

13. Mak-Klatchi, S. (2020) Bud liderom: vyrishui, planui, dii.[Be a leader: Decide, plan, act] Kharkiv: Vivat. 208 p.

14. Handapas, R. (2018) Kharyzma lidera.[Charisma of the leader] Kharkiv: Monolit-Vizz, 296 p.

15. Vnutrishni komunikatsii viiskovoho lidera. Poradnyk dlia ofitseriv ta serzhantiv (2020) [Internal communications of the military leader. Advice for officers and sergeants] Kyiv. 15 p.

16. Sydorenko, O., Chuba, V. (2001) Sytuatsiina metodyka navchannia: teoriia i praktyka [Theoretical methodology of training: Theory and practice]. Kyiv: Tsentri innovatsii ta rozvytku., 256 p.

17. Volkova, N.V. (2018) Interaktyvni tekhnologii navchannia u vyshchii shkoli.[nteractive technologies of education in higher school] Dnipro.

18. Druker, P. (2019) Efektyvnyi kerivnyk [Effective manager]

19. Diui, Dzh. (2003) Dosvid i osvita [Experience and education] Lviv: Kalvariia. 84 p.

20. Vnutrishni komunikatsii viiskovoho lidera. Poradnyk dlia ofitseriv ta serzhantiv (2020) [Internal communications of the military leader. Advice for officers and sergeants]. Kyiv. 15 p.

21. Comenius John Amos. (2012) The Great Didactic. London: Forgotten Books. 478 p.

22. Montessori, M. Education for a New World. London: Montessori-Pierson Publishing Company. Vol. 5. 69 p.

23. Haluziak, V.M., Smetanskyi, M. I., Shakhov, V.I. (2006) Pedahohika: navch. posib.[pedagogy. tutorial] Vinnytsia. 400 p.

24. Fitsula, M.M. (2009) Pedahohika: navch. posib. [pedagogy. tutorial] Kyiv: Akademydav. 560 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОСТЮЧЕНКО Максим Анатолійович – старший викладач кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної Служби України, старший лейтенант внутрішньої служби

Наукові інтереси: теорія і методика навчання (фізичне виховання та спорт)

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSTIUCHENKO Maksym - senior teacher of the Department of physical Training of the Academy of the State Penitentiary Service of Ukraine, senior lieutenant of internal service

Scientific interests: Theory and methodology of training (physical education and sport).

Стаття надійшла до редакції 30.12.2022 р.

УДК: 37.09

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-208-297-302

МУКОСЄЄНКО Ольга Анатоліївна – вчитель інформатики вищої кваліфікаційної категорії, вчитель - методист Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа №33 Маріупольської міської ради Донецької області»
Помічник вчителя, Ranka Pamatskola, Latvija.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3200-1097>
e-mail: o.a.mukoseenko@gmail.com

ЕЛЕКТРОННІ ТАБЛИЦІ ЯК ЗАСІБ МОНІТОРИНГУ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ТА РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ШКОЛЯРАМИ

В статті описаний експеримент по використанню електронних таблиць для моніторингу активності учнів та роботи з обдарованими школярами в Комунальному закладі «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів №33 Маріупольської міської ради Донецької області», Україна і в Rankas Pamatskola, Latvija. Проведені результати участі учнів маріупольської школи в Міжнародних, Всеукраїнських, міських конкурсах та олімпіадах, приведені результати участі учнів-українців і учнів-латвійців латвійської школи у Всеукраїнських онлайн-конкурсах проєктів На Урок і Всеосвіта. Доведена доцільність подання звітів участі школярів в олімпіадах та конкурсах в електронних таблицях, приведені приклади заповнення електронних таблиць з використанням кольорів.

Ключові слова: електронна таблиця, модель моніторингу, активність учня, конкурс, онлайн-конкурс, онлайн-олімпіада, На Урок, Всеосвіта.

MUKOSIEIENKO Olga Anatoliivna – computer science teacher of the highest qualification of the Municipal institution «Mariupol secondary school of I-III levels №33 Mariupol city council of Donetsk oblast» a Methodist teacher
teacher's assistant, Ranka Pamatskola, Latvija.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3200-1097>
e-mail: o.a.mukoseenko@gmail.com